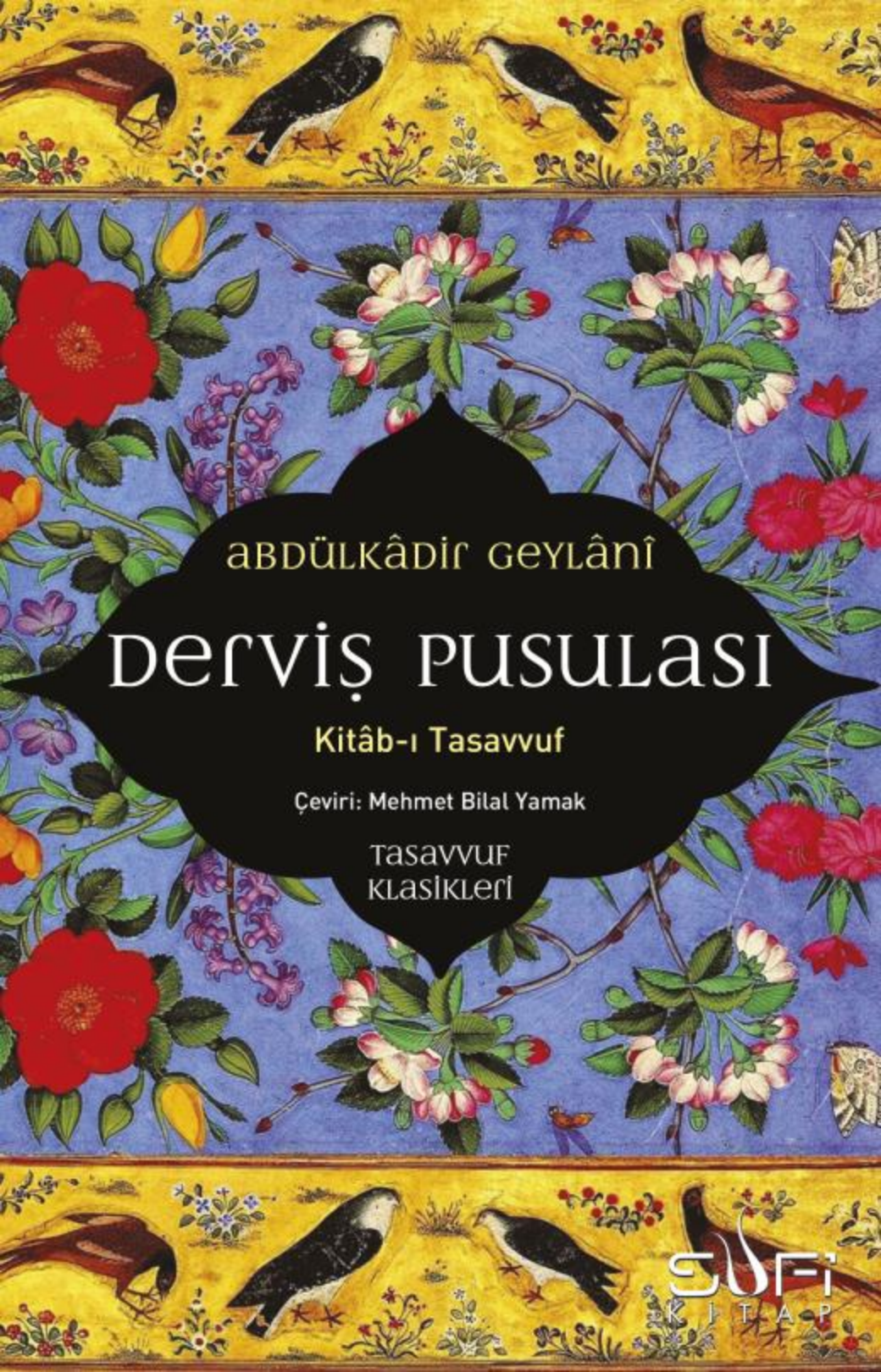

abdülkâdir GEYLÂNÎ

DERVİŞ PUSULASI

Kitâb-ı Tasavvuf

Çeviri: Mehmet Bilal Yamak

TASAVVUF
KLASİKLERİ

SUFI
KİTAP

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / 7

ÂDÂBÜ'L-MÜRİDÎN (Müridlerin Edepleri) / 11

İrade – Mürid – Murad / 11

MUTASAVVIF VE SÛFÎ / 17

YOLUN BAŞINDAKİLERE LÂZİM OLAN İLK ŞEY / 26

Şeyh İle Mürid Arasındaki Edepler / 26

Müridin Şeyhi İle Beraber İken Gözetmesi
Gereken Edepler / 30

Şeyhin, Müridine Edep Telkin Ederken
Gözetmesi Gereken Hususlar / 41

TARİKAT KARDEŞLERİ VE YABANCILARLA ARKADAŞLIK / 45

Fakir ve Zenginlerle Oturup Kalkmanın Keyfiyeti 45

Müridin Ağyâr ile Arkadaşlığı / 46

Müridin Zenginlerle Arkadaşlığı / 47

Müridin Fakirlerle Arkadaşlığı / 48

Fakirliğin Edepleri / 54

Fakir Nasıl İstemeli? / 58

Dervişin insanlarla münasebeti nasıl olmalı? / 59

Dervişlerin Yemek Hususunda
Gözetmeleri Gereken Edepler / 62

Dervişin Dervişlere Karşı Edepleri / 63

Dervişin Ailesine Karşı Edepleri / 66

Dervişin Yolculuk Esnasında Gözetmesi
Gereken Edepler / 68

Dervişin Sema Esnasında Gözetmesi
Gereken Edepler / 71

YOLUN ESASLARI / 77

Mücadele / 77

Murakabe Olmadan Mücadele Olmaz / 82

Tevekkül / 94

Güzel Ahlak / 101

Şükür / 105

Sabır / 109

Rıza / 113

Sıdk / 121

ÖNSÖZ

“Nâm-ı âlîleri zikrolundu mu kalb-i hazînim
ihtizâza gelir.”

Hüseyin Vassâf Efendi

Sefîne-i Evliyâ

Sonradan yaratılmış zamanın sınırlarını aşıp zamansızlığı kuşananların, ötelerin ötesinde birbirleri ile sohbet etme ve hem-dem olma imkanları olabilir. Ama genel itibarı ile kesa-fet insanlığın ruhuna atılan “kesret” ve “zaman” ağlarına düşenler, düşüp de çırpınanlar kime yâr olacaktır? “Nutk”, “nefes” ve “kelâm”ları çağları delip geçen erenlerin günümü-ze kadar gelen eserleri; “kesret” denizine düşenlere uzatılan kurtarıcı birer “tevhîd” yeleğinden başka nedir? Evet, bize erenler yâr olacaktır. Şafağın şavkında penceremize konan bir güvercinin, gagası ile camımıza vurarak çıkardığı “tık-tık” seslerinin Bağdat’tan, Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin türbe-i şeriflerinden getirilen bir selâm olmadığını kim iddia edebilir? Ya da bu kitabı istirahatate geçmeden evvel okuyup başımızı yastığa koyduğumuzda kalbimize inen hüznle karışık ferahlığın, kitabın içinde isimleri geçen velilerden gelen bir “hayırlı geceler” duası olduğunu kim inkâr edebilir? “Kalbin hiçbir aklın eremeyeceği kendine has sebepleri var” ise eğer; her bir kalbin iddiası da ispatı da, delili de, burhanı

da kendisidir. Tasavvufî eserler her okunduğunda kalbimizin hâline göre evrilen metinlerdir. Bu eserler her okunduğunda kalbimiz başka bir vadide seyredebilir. Bu, böyledir. Nazarî eserler ile tasavvufî eserlerin en temel farklarından birisi de budur. O halde denilebilir ki tasavvufî eserler zamansızlık kaydı ile kayıtlı; belki de kıyamete dek okunacak eserlerdir.

Binaenaleyh; Abdükâdir-i Geylânî hazretlerinin isimleri anıldığında titreyen mahzun kalplerden hissedar olmak gibi cüretli bir gaye ile tercüme edilen bu eser; Gavs-ı Azâm hazretlerinin kısaca *el-Gunye* olarak bilinen *el-Gunye li tâlibî tarîki'l-Hakk* adlı kitabının son kısmının tercümesidir. Beş bölümden (kitaptan) oluşan *el-Gunye*'nin birinci bölümü bir nevi fıkıh kitabı, ikinci bölümü inanç esaslarına ait bilgiler veren bir akaid ve mezhepler tarihi kitabı, üçüncü bölümü nasihatler kitabı, dördüncü bölümü mübarek gün ve geceler ile beraber fıkhi bilgilerin verildiği kitap, son bölüm ise tercümesini okumakta olduğunuz "*Kitâbü't-tasavvuf*" adlı eserdir. Geylânî hazretleri, bu eserde, tasavvufun hem ıstılâhî (terminolojik) hem de amelî (pratik) yönleri üzerinde durmuştur. Kitabın ilk kısmı, tasavvuf edebiyatında önemli bir yer tutan "*âdâbü'l-mürîdîn* (müritlerin gözetmesi gereken edepler)" literatürü açısından atlanamayacak bir eşiktir. Bu durumun birinci sebebi; Abdülkâdir-i Geylânî'den sonra onun manevi şahsiyeti etrafında teşekkül eden Kâdirîlik tarikatının dünya üzerindeki yaygınlığı ve tesiridir. Tarikatın temel kural ve kaideleri hiç şüphesiz ki bu metin etrafında oluşmuş ve geliştirilmiştir. 'İrade', 'Mürîd' ve "Murad" kavramlarına getirdiği izahlarla eserine başlayan Hazret-i Geylânî'nin; 'Sûfî', 'Mutasavvîf' ve 'Tasavvuf' kavramları etrafında serrettiği yorumlar bazen kendisinden evvelki yorumlardan farklılaşır. Bu da eserin orijinal taraflarındandır. Kitabın birinci kısmının "Müritlerin gözetmeleri gereken edepler" literatürü açısından atlanamayacak bir eşik oluşunun ikinci sebebi ise

bu bölümün, aynı zamanda, Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin idrak ettiği devrin sosyal hayat normlarına ve bu normlara Hazret-i Geylânî'nin bakışına dair bilgiler içermesidir. İnsanlığın kaybetmeye yüz tuttuğu muaşeret âdâbına yani “âdâb-ı muaşeret”e, yani görgü kurallarına ait kadim bilgiler vardır bu bölümde.

Eserin ikinci kısmında yer alan tasavvufî kavramlar ve bunların izahları ise hiç şüphesiz ki Abdülkâdir-i Geylânî gibi bir mana erinin kaleminden çıkması açısından ayrı bir değer taşır. Seçtiği kavramlar, seçtiği kavramlara getirdiği yorumlar her dem tazeliğini korumaktadır, koruyacaktır. Mana, asla zamana sığmayacaktır.

Tercüme esnasında sadece metnin anlamı değil; Hazret-i Geylânî'nin üslûbu, kelime ritmi ve tonlaması da Türkçeye aktarılmaya çalışılmıştır.

Eseri okuyanlar da fark edeceklerdir ki Gavs-ı Azâm hazretleri bazen metni daraltır, bazen genişletir; okuyucuyu kabz ve bast vadilerinde seyeran ettirir, dolaştırır. Zaten büyükle- rin kitapları, kitapların büyüğü olması hasebiyle iyileştirici, madden ve manen terbiye edici değiller midir?

Bu enfes kitap hazırlanırken, Arapça tahkikli nüshalardan istifade edilmiştir. Ayrıca Türkiye kütüphanelerinde bulunan bazı yazma nüshalara da müracaat edilmiştir. *Kitâbu't-tasavvuf* adını taşıyan bu eser; içerdiği yol gösterici manevi bilgiler dolayısı ile *Derviş Pusulası – Kitâb-ı Tasavvuf* başlığı ile Türkçeye aktarılmıştır.

Cahit Sıtkı Tarancı'nın; *Dağda çoban denizde kaptan dâhil / Şaşırana şaşırana pusulasını* dediği demleri idrak ettiğimiz şu zaman diliminde elinizdeki pusulanın yol göstereceği her yitik kalp sahibinin sevincini hissetmeye talibiz. Yalnız bu.

Mehmet Bilal Yamak
Üsküdar
Ocak 2022

ÂDÂBÜ'L-MÜRİDÎN (Müridlerin Edepleri)

Gerçek müridler kimlerdir? Onlar sâdık fakirler, yani dervişlerdir Onlar, yoldan çıkartıcı arzulardan halâs bulan sûfîlerin yollarını kendilerine güzergâh edinmiştir. Kötü ahlâk ile aralarına mesâfe koymuştur. Abdallar ve velîler zümresine dahil olmuş ve ayniyyet sıfatı ile vasıflanmıştır. İşte bu zümre, okuyucuya usanma ve bıkkınlık vermemek için bu başlık altında, kısaca anlatılmıştır.

İRÂDE – MÜRİD – MURAD

İrade; kişinin âdet edindiği huyları terk etmesidir. İrade, kalbin Hakk'ı talep etmeye koşup Allah'tan özge ne var ise vazgeçmesi ile tahakkuk eder. Kul, dünyevî ve uhrevî hazzlardan ibâret olan âdeti terk ettiği vakit iradesi mücerret hâle gelir. İrade her işin başıdır. Onu kasd, kasdı ise fiil takip eder. Tasavvuf yoluna giren her bir sûfnin bu yoldaki ilk adımı iradedir. Ve irade; yolda yürümeye azmetmiş her karar sahibinin yolculuğunun ilk durağının adıdır.

Allah azze ve celle, Nebi'sine (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır :

“Rablerinin rızasını isteyerek (irade ederek) sabah akşam O'na dua edenleri yanından kovma.”¹

Nebi'sini (s.a.v) irade sahiplerini kovmaktan ve uzaklaştırmaktan nehyetmiştir. Diğer bir âyette de şöyle buyurmuştur :

“Sabah akşam Rablerine, O'nun rızasını dileyerek (irade ederek) dua edenlerle birlikte ol. Dünya hayatının zînetini arzu edip de gözlerini onlardan ayırma.”²

Allah Teâlâ hazretleri Sevgili Peygamberimize (s.a.v) irade sahipleri ile beraber sabretmesini, onlarla devamlı meşgul olmasını, onların arkadaşlığı için sabır göstermesini emretmiştir. Onları da “kendi zâtını irade edenler” şeklinde vasıflandırmış ve akabinde şu şekilde buyurmuştur :

“Dünya hayatının zînetini arzu (irade) edip de gözlerini onlardan ayırma”³

Bu ayetten de anlaşılmaktadır ki iradenin hakikati, Allah'ın zâtını irade etmekten başka bir şey değildir. Dünya ve ahiret hayatının zinetlerini irade etmek ise bu manadaki irade sınıfına girmez.

Mürid; yukarıda irade başlığı altında anlatılanlar kendisinde bulunan ve irade ile vasıflanmış kişidir. Bu kimse daima Allah'a ve Allah'a itaate yönelir de yönelir. Allah'tan gayrı ne varsa onlardan yüz çevirir ve bunlara yüz vermez. İşittiğini Rabbinden işitir. Kur'ân-ı Kerîm'in ve sünnet-i seniyyenin gereklerince amel eder. Bundan başkasına kulaklarını tıkar. Baktığı zaman Allah'ın nuru ile bakar. Gerek kendisinde gerek ise sair mahlukatta ancak Allah'ın fiillerini görür; ama Allah'ta görür. Kördür o Allah'tan özgeye. Hakikatte fâil olarak Allah'tan başkasını görmez. Zâhiren gördüğü ise; âletler, sebepler, harekete geçirenler, yönetenler ve kendi hizmetine bir şeyler sunanlardır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurdular:

“Sevdiğine karşı olan muhabbetin seni kör ve sağır eyler.”

2 Kehf 18/28

3 Aynı Ayet

Yani muhabbet, seni sevdiğinden başkasına karşı kör eyler; sen sevdiğinle meşgul iken gayrı duymaz olursun. O halde şöyle demek lâzımdır; iradesi olmayanın muhabbeti olmaz. İradesine tecerrüt bulaşmayanın ise iradesi olmaz. Bir kişinin kalbine haşyet cemresi düşmedikçe, o cemre düşüp de kalpte ne var ise yakmadıkça o kişinin tecerrütten bahsetmesi mümkün değildir. Cenâb-ı Allah şöyle buyurmuşlardır :

“Hükümdarlar bir memlekete girdiler mi, orayı perişan ederler ve halkının ulularını alçaltırlar.”⁴

“Muhabbet öyle bir kalp ateşidir ki bütün korkuları hafifletiverir”, demişlerdir.

İşte böyledir; müridin uykusu mağluptur, yemeği azıktır, lafı ihtiyacı kadardır. Mürid, durup dinlenmeden nefsi ne nasihat eder; nefsin lezzetli bulduğu ve sevdiği şeylere yan gözle dahi bakmaz. Allah kullarına nasihat eder mürid; elini ayağını halktan çektiği zaman Allah ile ünsiyet kurar, Allah'ın yasakladıklarını yapmamak için sabreder, kazasına razı, emirlerine ise itaatkâr olur. Allah'ın nazarından hayâ eder, bütün gayretini kendisini Hakk'a sevdirmeye sarf eder. Mürid, isminin âlemde silinişi, meçhule karışması ile kanaat eder. Allah kullarından övgü beklemez. Çok nafile ibadet ederek kendisini Rabbine sevdirmeye çalışır. Bu ibadetleri sırf Allah için yapar da böylelikle, Allah'a kavuşur ve Allah'ın sevdiklerinin zümresine ve muradına nâil olur. Böylelikle bir murad olmuştur o artık. Sülûk edenlerin sırtına vurulan ağırlıklardan kurtulur; Allah'ın rahmet, acıma ve lütuf yağdırana yağmurları ile sıırıslam olur. Artık ona yakışan Allah'ın civârında olmaktır. Çeşit çeşit manevi hil'atler kuşandırılır bedenine. Bu hil'atler Allah'ı marifet, O'nunla ünsiyet, O'nda sükûn ve itminân bulma hil'atleridir. Murad olan kişi, ayan beyan bir izinden sonra, Allah'ın hikmeti ve esrârı ile nutk

eder; hattâ haberleri Allah'tan alır. Öyle lakaplar verilir ki kendisine, bu lakaplarla Allah'ın diğer sevdiklerinin arasında ayrıcalıklı bir yere sahip olur. O artık Allah'ın seçkin kulları arasındadır. Allah'tan başka kimsenin bilmediği isimler verilir ona. Kendisine mahsus sırları vardır artık ki bu sırlar ancak Allah'a âşikârdır. Böyle olunca, Allah'tan ıhtir, Allah ile görür, Allah'ı nutk eder, tuttuğunu Allah'ın kuvveti ile tutar. Allah'ın tâatine koşar. Allah'ta sükûn bulur. Allah'a itaat ve üzerine uyur. O böylece uyurken koruyucusu, gözeticisi ise Allah'tır. Olanlar olur; o artık Allah'ın eminlerinden, şâhitlerinden olur. Allah'ın arzının evtâdlarından, direklerinden birisidir artık. Hakk'ın kullarına, şehirlerine, sevdiklerine ve dostlarına onun vasıtası ile erişir kurtuluş. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v); bir hadis-i kudsîde, Allah Teâlâ'nın şu şekilde buyurduklarını nakletmiştir:

“Kulum nafîle ibadetlerle de bana yaklaşmaya devam eder, ta ki ben onu severim. (Sevince de) artık onun kulağı, gözü, lisanı, eli, ayağı ve fuâdı olurum. Böylece artık o; benimle ıhtir, benimle görür, benimle konuşur, benimle akleder ve tuttuğunu benimle tutar.”

Bu bahsedilen kulun aklı artık akl-ı ekberin taşıyıcısıdır. Hareketleri ve şehvetleri Allah'ın hükmü ile sükûnete ermiştir. Kalbi Allah'ın evi olmuştur.

Sana tarif etmeye çalıştığım Allah'ın muradı işte tam da bu kimsedir, ey Allah'ın kulu!

Şu hayat meydanına uğrayıp da geçenlerden bazıları demişlerdir ki: “Mürîd ve murad birdir. Çünkü bir kimsenin Allah'ı irade etmesi için Allah'ın muradı olmazsa o kişi Allah'ı mürîd olamaz.” Yani Allah'ın irade etmediği hiçbir şey yoktur. Hakk Teâlâ hazretleri bir şeyi hususiyetle irade ettiği zaman o şeyi iradeye muvafık kılar. Nitekim şöyle buyurmuştur:

“Sizler ancak Rabbinizin dilemesi (izin vermesi) sayesinde (bir şeyi) dileyebilirsiniz.”⁵

Diğer bazıları da şöyle derler: “Mürîd; mübtedidir, yolun başında olandır. Murad ise münteheidir; yolun sonunu göründür. Mürîd, tam da zahmet için seçilmiştir. Meşakkatlere tahammül vadisine fırlatılmıştır. Murad; kavuştuğuna zahmetsiz kavuşmuştur. Mürîd, zahmet hamalıdır. Murad, yolu refiki ile yürüyen müreffeh bir âdemdir.” Maksutları Allah olan mübtediler mücahedelerinde tamamen Allah’ın tevfiğine ihtiyaç duyarlar. Ekserî böylece cereyan eder Allah’ın bu husustaki adeti. Tevfîk-i ilâhî kendilerine erdikten sonra bu mübtediler Hakk’a kavuşurlar ve yükler sırtlarından indirilir. Dünya arzularını terk dereceleri ve çokça işledikleri nafileler azaltılır. Cümle ibadetlerin farzları ve nafileleri ile sınırlandırılır. Kalplerini, ilâhî sınırları ve makamları muhafaza ederler. Allah’tan özgesinden tüm kalpleri ile çekilirler. Zâhirleri Allah’ın kulları ile, bâtınları ise Allah iledir. Lisanları Allah’ın hükmünde, kalpleri Allah’ın ilmindedir. Kelâmları Allah kullarına nasihatte, sırları ise Allah’ın bâtınlarına emanetlerini korumak için nöbettedir. Allah’ın selâmı, tahıyyatı, bereketi ve rahmeti zikri geçen zümrenin üzerine olsun! Arz u sema ayakta kaldıkça, kullar Allah’ın emirlerini ve hakkını ayakta tuttukça.... Üzerlerine olsun!

Cüneyd-i Bağdâdî hazretlerine, mürid ve murad hakkında sorulduğunda kendisi şöyle buyurdu: “Mürîde yoldaşlık eden ilmin idaresidir. Murada yoldaşlık eden ise Hakk’ın gözetimidir. Çünkü mürid yürürken murad uçmaktadır. Yürüyen uçmakta olana ne vakit yetişecektir?”

Bu mevzunun üstündeki sis perdesi Musa (a.s) ve Peygamberimiz (s.a.v) etrafındaki bir misalle dağılacaktır. Şöyle ki; Musa (a.s) müriddir, Peygamberimiz (s.a.v)

ise muraddır. Musa'nın (a.s) yürüyüşü Tûr-i Sînâ dağında, Peygamberimizin (s.a.v) kanat çırpışı ise arşta ve levh-i mahfuzda nihâyete ermiştir.

Mürîd tâlib; murad ise matluptur. Mürîdin ibadeti mücahede; muradın ibadeti ise manevi bir hediyedir. Mürîd mevcûd; murad ise fânîdir. Mürîdin ameli alışverîştir; murad ameli dahi görmez; onun yegâne gördüğü tevfk-i ilâhî ve minnet-i sübhânîdir. Mürîd yolda seyrederken eyler; murad ise tüm yolların birleştiği yeredir. Mürîd, Allah'ın nuru ile; murad ise yalnızca Allah ile nazar eyler. Mürîd, Allah'ın emri ile; murad ise Allah'ın fiili ile kâimdir. Mürîd, heva vü hevesine muhaliftir; murad irade ve arzularından berîdir. Mürîd yaklaşan; murad kendisi ile yaklaşılandır. Mürîd himâye olunandır. Murad kendisine yollar gösterilen, gıdası kendisine lütfedilendir. Murad arzu edilendir. Mürîd, mahfuzdur; murad kendisi ile muhafaza edilendir. Mürîd terakki halinde iken murad terakki ettirici olan Rabb'e varmış ve O'na zaten kavuşmuştur. Murad Allah katındaki nadir, nefis, latif ve pak olan her ne var ise onlara nâil olmuştur. Murad, tüm itaat ehlini, Allah'a yaklaşmakta olan âbidleri geçmiştir. Hem de yükselerek geçmiştir.